

5. Коваленко Ю.О. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / Ю.О. Коваленко. – Запоріжжя, 2008. – 20с.
6. Лесик В.В. Формування здорового способу життя в загальноосвітніх навчальних закладах засобами освіти і виховання / В.В.Лесик // Проблеми освіти: наук.-метод. зб./Мін-во освіти і науки України, Інститут інновац. технолог. і змісту освіти. – 2006. – Вип.49. – С. 198-202.
7. Лукашук-Федик С.В. Здоровий спосіб життя як пріоритетний напрямок формування репродуктивної культури особистості / С.В. Лукашук-Федик // Проблеми освіти: наук.-метод. зб./Мін-во освіти і науки України, Інститут інновац. технолог. і змісту освіти. – 2006. – Вип.48. – С. 161-167.
8. Скороварова Т. Культурно-моральний аспект залучення студентів до самостійних занять з фізичної культури і спорту / Тетяна Скороварова // Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість: зб. матер. VII Всеукр. наук.-практ. конференції, 15-16 квіт. 2004 р.: у 7т. / Мін-во освіти і науки України [та ін.]; ред. кол. Андрущенко В.П. [та ін.]. – К., 2004. – Т.1. – С.317-320.

Анотація

У роботі представлені дані про готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності та до виховання здорового способу життя молодших школярів. Рівень їх теоретичної та практичної підготовки, та ставлення до власного здоров'я їх, та молодших школярів.

Аннотация

В данной работе представлены данные о готовности будущих учителей физической культуры к профессиональной деятельности и к воспитанию здорового способа жизни у младших школьников. Уровень их теоретической и практической подготовки, и отношение их к собственному здоровью, и к здоровью младших школьников.

Summary

The paper presents data on the readiness of future teachers of physical education to the profession and the education of healthy lifestyles of younger scholars. The level of theoretical and practical training, and attitudes to their own health, and elementary school.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, майбутні вчителі фізичної культури, професійна діяльність, здоровий спосіб життя, молодші школярі.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, будущие учителя физической культуры, профессиональная деятельность, здоровый способ жизни, младшие школьники.

Key words: commitment to the profession, future teachers of physical education, professional activity, healthy lifestyle, younger students.

Подано до редакції 14.10.2010.

Рекомендовано до друку канд. наук з фізичного виховання та спорту, доц.Данилко М.Т.

УДК 371.13:37.015.31:57.081.1

© 2010

Чумахідзе Т.Л.

СПІЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У системі підготовки вчителя початкових класів в умовах суспільного розвитку педагогічної освіти базові знання з природознавства студенти повинні набути на перших курсах, ці знання стають основою для побудови курсу методики викладання природознавства. Майбутні вчителі засвоюють певні знання з біології, географії, краєзнавства, землезнавства, однак вони не завжди пов'язані з фаховою підготовкою майбутніх учителів початкових класів, із вимогами програми та підручників сучасного курсу "Я і Україна", які передбачають формування у молодших школярів природничих уявлень та понять.

Сучасні підручники з методики природознавства для студентів побудовані таким чином, що певною мірою дублюють педагогіку, психологію, а сама методика подається з урахуванням необхідних базових знань студентів із природознавчих дисциплін. Досвід вчителів-практиків свідчить, що здебільшого ці знання не завжди відповідають вимогам початкової школи. Це одна з причин того, що в сучасній школі природознавство не належить до навчальних предметів, на які звертають основну увагу. Вчені-природознавці підрахували, що для підготовки до уроку з природознавства вчителю необхідно витратити 3-8 годин, при цьому важливе значення має обсяг базових знань із природознавства.

Саме зараз, найважливішою має бути підготовка вчителів початкових класів, яка спрямована на навчання студентів таким чином, щоб дитина отримувала не готові, незрозумілі для неї факти й явища природи, а за допомогою вчителя, експериментуючи, самостійно досліджувала і пізнавала світ природи. Важливим джерелом у

пізнанні природознавчої істини відіграє спільно-дослідницька діяльність, яка дає змогу у цікавій, практичній діяльності глибше ознайомитись із природничими явищами та процесами, дозволяє здійснювати всі функції процесу навчання: освітню – ознайомити, розкрити сутність природничих процесів та явищ, надати молодшим школярам досвід творчо-дослідницької діяльності; виховну – виховання моральних, екологічних норм поведінки у природі; розвивальну – розвиток пам'яті, уваги, мислення школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Про важливість формування в учнів початкових класів природничонаукових уявлень та понять у своїх роботах писали відомі педагоги та методисти Н.Коваль, Л.Нарочна, А.Нізова, В.Оніщук, О.Плешаков, М.Скаткін, К.Ушинський, К.Ягодовський. У методичній спадщині К.Ягодовського розроблено теоретичні та практичні основи формування природничих уявлень та понять, наведено конкретні методичні рекомендації [7; 10]. Вчений стверджував, що недостатня сформованість природничих понять учнів початкової школи впливає на засвоєння знань у середній школі, тому при відсутності необхідного початку, замість розуміння, планомірного, систематичного розвитку відповідних понять, у свідомості учнів спостерігається лише звичайне запам'ятовування. Тому виникає необхідність формування початкових понять молодших школярів.

Формулювання цілей статті... Мета статті – висвітлити й обґрунтувати теоретичні основи спільно-дослідницької діяльності в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Теоретичні та практичні питання методики формування природничих уявлень та понять розробляють сучасні методисти Т.Байбара, З.Клепініна, О.Козіна [2; 3]. Враховуються основні положення концепції розвивального навчання Д.Ельконіна – В.Давидова. Відомий учений В.Давидов вважає, що важливою складовою навчального предмета є метод його викладання, який визначається змістом та програмою цього предмета. Якщо зміст навчального предмета побудовано відповідно до принципу: від абстрактного до конкретного, то і метод викладання, що реалізує вчитель, має забезпечити таку навчальну діяльність школярів, під час виконання якої вони змогли б засвоїти цей предмет. Цей погляд В.Давидова на важливість методу викладання використовують сучасні методисти для розробки окремих методичних положень. Так у підручнику з методики викладання природознавства О.Козіна наводить сучасну систему формування уявлень та понять у початковій школі.

Попереднє планування ходу роботи на конкретному уроці має бути зорієнтовано на складання понятійного грона, що дозволяє наочно, у вигляді алгоритму уявити не тільки мінімум знань, якими оволодіває учень, але й послідовність та логіку їх упровадження. При цьому алгоритмічна побудова уроку виходить із логічної структури змісту навчання, являє собою графічну класифікаційну схему.

У цілому алгоритм складання понятійного грона можна уявити як: 1) аналіз програми, підручника, методичних рекомендацій із теми уроку; 2) виявлення та складання у довільній формі та послідовності переліку уявлень та понять, що формуються на уроці; 3) впорядкування уявлень та понять від найбільш загального (найбільшого за обсягом) до окремого, конкретного (мінімальний обсяг); 4) визначення однорівневих понять; 5) складання понятійного уроку. Такий підхід змінює традиційне планування, особлива увага направлена на формування базових понять та уявлень. Саме ступінь сформованості природознавчих уявлень та понять, уміння оперувати ними, самостійно робити висновки визначають рівень розвитку світогляду молодшого школяра [1].

Методика формування у молодших школярів системи уявлень та понять природничого змісту має давню історію і розробляється в наш час. Основні природничонаукові поняття визначено в програмі та підручниках курсу "Я і Україна" для початкової школи і відносяться до традиційного природознавства та до його сучасних напрямків.

Методика професійної підготовки вчителів початкових класів до викладання природознавства передбачає, що проблема формування понятійного апарату учнів молодшого шкільного віку повинна містити такі аспекти: механізм формування та розвитку понять; класифікацію природознавчих понять початкового природознавства; моделювання фундаментальної системи природознавчих понять; визначення понять відповідно до принципу доступності; методику формування понятійного апарату.

У системі професійної підготовки вчителів початкових класів до організації спільно-дослідницької діяльності ми виокремлюємо наступні основні форми роботи: лабораторні та практичні заняття:

- проведення дослідів і експериментів, за допомогою яких, студенти зможуть глибше пізнати й осмислити явища, процеси природи;
- одержання певної суми інформативного матеріалу про довкілля;
- вивчення властивостей предметів природи та явищ;
- встановлення взаємозв'язків між предметами та явищами, тобто провідною ідеєю при вивченні природничого оточення виступає ідея єдності природи.

Знання, одержані на заняттях, студенти зможуть проводити в школі демонстраційні уроки; екскурсії та експедиції, що містять в собі наступні форми роботи:

- опис природних об'єктів, пам'ятників природи й архітектури, спільно-дослідницька діяльність в експедиціях;

- збір інформації в історико-етнографічній експедиції для “Енциклопедії міст і сіл Автономної Республіки Крим”;
- збір топонімічних матеріалів і даних, виявлення природних об’єктів, перспективних для вивчення пам’яток природи місцевого значення;
- програма обстеження екологічного стану малих рік у гідрологічних експедиціях, складання щоденників (звітів);
- спостереження за погодними й фенологічними змінами в природі, вивчення відповідності погодних умов до календарного циклу;
- спостереження за сезонними метеорологічними й гідрологічними явищами, фенологічні спостереження за сезонними явищами природи,
- дослідно-експериментальна робота з учнями, дослідницька діяльність із вивченням літературних, краєзнавчих матеріалів [8; 10].

Фундаментом спільно-дослідницької діяльності становить її організація, яка включає, перш за все, підготовку вчителя та учнів до її виконання. У процесі виконання дослідницької діяльності молодші школярі оволодівають теоретичними та практичними знаннями, самостійно роблять “відкриття”, шліфують окремі операційні вміння та навички самостійної експериментально-пошукової діяльності, набувають умінь планувати діяльність, фіксувати її проміжні та кінцеві результати, оцінювати їх вірогідність [5].

Підготовка організації спільно-дослідницької діяльності містить такі компоненти:

- доцільність проведення дослідницької діяльності з певної навчальної теми;
- раціональність постановки мети та завдань дослідницької роботи (зв’язок теорії із практикою, єдність розумової та фізичної діяльності учнів, набуття навичок роботи з приладами);
- якість підготовки вчителя до організації дослідницької діяльності;
- ступінь підготовленості учнів до дослідницької роботи (володіння обладнанням і засобами самостійної діяльності, технікою та технологією праці, засобами фіксації фактів, процесів, явищ природи, що спостерігаються);
- взаємовідносини учнів у мікрогрупах і вміння контактувати в навчальній практиці;
- адекватність результатів виконаної роботи змісту теми, поставленій меті та завданням; самоконтроль і взаємоконтроль у процесі виконання дослідницької роботи;
- оцінка процесу виконання дослідницької діяльності (уміння учнів зосередитись на сутності завдання, визначення порядку виконання роботи, підтримка дисципліни та порядку, техніки безпеки, етичних норм взаємовідносин; уміння фіксувати результати виконаної роботи, підтримка працездатності);
- результативність виконання дослідницької роботи (поглиблення та розширення теоретичних знань, формування діалектико-матеріалістичного світогляду, розвиток творчих можливостей та здібностей, інтеграція знань на основі реалізації міжпредметних зв’язків, розвиток експериментальних умінь і навичок);
- оформлення результатів дослідницької роботи (усне, писемне, практичне, графічне, іконічне) [4].

Знання підґрунтя організації дослідницької діяльності в природі є складним елементом всієї системи педагогічної освіти студентів. Виникає необхідність перегляду форм організації дослідницької діяльності в природі з урахуванням інтересів студентів, поєднаних із інтересами молодших школярів.

Діяльність у природному середовищі є об’єктивною основою виникнення та розвитку взаємовідносин: учитель – учень, учень – учень, учень – батьки, батьки – вчитель. Спільно-дослідницька діяльність – це органічна частина навчально-виховного процесу, яка безпосередньо пов’язана з навчальним експериментом, дослідженнями, виконанням домашніх експериментальних завдань, розв’язуванням задач із використанням спостережень і дослідів.

При цьому повною мірою виявляється роль експерименту як джерела знань та критерію істинності теорії. У процесі природознавчої дослідницької діяльності молодші школярі набувають навичок використання приладів; оволодівають умінням обробки результатів експерименту та вимірювань; навичками узагальнення та систематизації явищ природи; ознайомлюються з основами техніки та технології процесів сучасного виробництва.

Підготовка вчителів початкової школи до формування природничих знань учнів має свої особливості. Курс природознавства, що входить до сучасної програми “Я і Україна”, має інтегрований характер, бо передбачає формування основ багатьох природничих наук, що вимагає від учителя обізнаності в різних напрямках науки, повинен сформувати у дітей систему первісних природознавчих понять, необхідних для розуміння навколишнього світу, які базуються на чуттєвому досвіді школярів та забезпечують перехід від поняття явища до його сутності.

У початковій школі учні опановують уявленнями та поняттями, які потім ускладнюються під час вивчення конкретних курсів біології, географії, хімії та інших навчальних предметів. Сучасні методисти надають особливого значення розширенню біологічних понять учнів у середній школі. Ці поняття стають основною дидактичною одиницею знань у шкільному курсі біології. Разом з тим, у цьому процесі важливе значення має наступність між

початковою та середньою ланками школи, сутність якої можна висловити так: "Учителям початкової школи тепер потрібне тільки одне: щоб у середній школі підхопили вогник, який вони засвітили, щоб педагоги в старших класах побажали та змогли зберегти та розвинути те, що діти надбали у початковій школі" [7, с. 56].

Спільно-дослідницька діяльність стає найбільш актуальною тоді, коли відбувається поєднання розумової роботи зі практичною, коли школярі здобувають значну частину знань самостійно, за допомогою досліду й експерименту. Експеримент або дослід як метод навчання можуть застосовувати й тоді, коли вивчити об'єкт чи явище природи у звичайних умовах стає неможливим, і потребує штучно створених спеціальних умов.

Становлення й розвиток початкового природознавства відкрило початок застосування практичних методів пізнання природи, що мають велике значення у навчально-виховному процесі. Вони дозволяють реалізовувати необхідні принципи дидактики – діяльнісний підхід і гуманізацію навчання. Дитина з об'єктивної настанови перетворюється в суб'єкт власної діяльності, що обумовлено її природою. Крім цього, саме суб'єктна позиція дитини є характерною рисою розвивального навчання. Практичні методи сприяють розвитку інтересу до навчання, формують творчі здібності школярів, активізують теоретичну і практичну пізнавальну діяльність людей.

Висновки... Таким чином, дослідництво є одним із найважливіших засобів пізнання закономірності природи. Школа, особливо початкова, мусить не тільки забезпечити оволодіння учнями теоретичних і практичних знань, умінь з основ природознавства, й виховувати глибокий інтерес і любов до праці в навколишньому середовищі. А тому з найефективніших методів досягнення поставленої мети є впровадження спільно-дослідницької діяльності в навчально-виховний процес початкової школи.

Література

1. Аквилева Г.Н. Методика преподавания естествознания в начальной школе: учеб. [для студ. высш. учеб. завед.] / Г.Н.Аквилева, З.А.Клепинина. – Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 240 с.
2. Байбара Т. Дослід у процесі навчання природознавства / Т. Байбара // Початкова школа. – 2000. – № 12. – С.19-21.
3. Клепинина З.А. Природа и люди: [книга для уч. нач. кл.] / Зоя Александровна Клепинина. – Смоленск: Ассоциация XXI век, 1999. – 275 с.
4. Мартинюк Н.А. Досліди і спостереження – невід'ємна складова навчально-виховного процесу / Н.А.Мартинюк // Рідна школа. – 2008. – №7-8. – С.75.
5. Плешаков А.А. Зеленый дом: методическое пособие [для уч. нач. кл.] / Андрей Анатольевич Плешаков. – Москва: Просвещение, 1997. – 124с.
6. Раєвська Н. Учити жити за законами природи / Н. Раєвська // Рідна школа. – 2008. – №7-8. – С.51.
7. Скаткин М. Н. Методика преподавания естествознания в начальной школе / Михаил Николаевич Скаткин. – М.: Учпедгиз, 1952. – 240 с.
8. Таран Н. Основні принципи виховання дітей в екологічних експедиціях / Н.Таран // Рідна школа. – 2008. – №7-8. – С.71-74.
9. Шапіро А.І. Таємниці доквілля, або секрети знайомих предметів / Анатолій Ізрайлович Шапіро. – Київ: Спалах ЛТД, 1996. – 231 с.
10. Ягодковский К.П. Вопросы общей методики естествознания / Константин Павлович Ягодковский. – М.: Учпедгиз, 1956. – 365 с.

Анотація

У статті висвітлені й обґрунтовані теоретичні основи спільно-дослідницької діяльності в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Розглянуто форми спільно-дослідницької діяльності і визначені етапи організації спільно-дослідницької діяльності.

Аннотация

В статье представлены и обоснованы теоретические основы совместно-исследовательской деятельности в системе профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов. Рассмотрены формы совместно-исследовательской деятельности и оопределены этапы организации совместно-исследовательской деятельности.

Summary

In the article the theoretical bases of joint-research activity in the system of professional preparation of future teachers of initial classes are represented and grounded. The forms of joint-research activity are considered. The stages of organization of joint-research activity are certain.

Ключові слова: спільно-дослідницька діяльність, професійна підготовка майбутніх учителів, методика викладання природознавства.

Ключевые слова: совместно-исследовательской деятельность, профессиональная подготовка будущих учителей, методика преподавания природоведения.

Key words: joint-research the activity, professional preparation of future teachers, method of teaching of natural history.

Подано до редакції 15.10.2010.

Рекомендовано до друку канд. пед. наук, проф.Горбуною Н.В.